

**ომისა და მშვიდობის ნარატივი
თანამედროვე ქართულ მწერლობაში
(„ვილაპარაკოთ - 33 ამბავი აფხაზეთზე“ მიხედვით)**

**The narrative of war and peace in modern Georgian literature
(According to Let's Speak - 33 Stories about Abkhazia“)**

სალომე კაპანაძე

გრეგოლ რობაკიძის სახელობის უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Salome Kapanadze
Grigol Robakidze University
Georgia, Tbilisi

ABSTRACT

The research problem of this paper pertains to the thematic exploration of war and peace in modern Georgian literature. The profoundly impactful human experiences associated with war and the subsequent psycho-emotional consequences intricately depict the boundaries of our collective humanity. Therefore, the latest developments in Georgian literature present a captivating phenomenon that necessitates meticulous examination. The successful cultivation and internalization of the concept of peace among conflict participants significantly hinge upon its artistic representations within this context. Efforts to reevaluate values and establish a new societal order would be futile without drawing upon the spiritual wisdom embodied in culture. Within the realm of Georgian literature, the activation of historical memory, positive traditions, and cultural values assumes paramount importance in the quest to overcome conflict. It is worth noting, however, that no universally applicable formula has been devised to ensure absolute effectiveness in post-conflict periods. The present study delves into the prose works of contemporary Georgian writers (1990-2021), specifically those encompassed in the anthology „Let's Talk - 33 Stories about Abkhazia“, published in 2019. The analysis revolves around the artistic characteristics of these narratives, which serve as poignant reflections of the Georgian nation's perspective on the imperative nature of peace. The research corroborates that these literary works offer a meticulously crafted and sincere portrayal of the tumultuous events during the Abkhazian war, steadfastly committed to the ideals of peace and resolutely averse to endorsing calls for vengeance. The latest contributions to Georgian literature admirably preserve a tradition grounded in universal humane principles, fortifying its significance not only within the national cultural sphere but also in the broader global cultural context.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთის საკითხი თანამედროვე ქართულ მწერლობაში, ომისა და მშვიდობის თემა თანამედროვე ქართულ პროზაში.

Keywords: The issue of Abkhazia in modern Georgian literature, the theme of war and peace in modern Georgian prose.

ქვეყნის კულტურა, რომლის ისტორიის მეტი წილი თავდაცვით ბრძოლებზე მოდის, უსათუოდ აირეკლავს ომისგან მიღებულ სულიერ გამოცდილებას. ამდენად, ომისა და მშვიდობის ნარატივი თანამედროვე ქართულ მწერლობაში ბუნებრივი რეაგირებაა ჩვენი უახლესი წარსულის მოვლენებზე და მისი განვითარების დინამიკა საგანგებო კვლევას მოითხოვს, რადგან მასზეა დამოკიდებული მშვიდობის იმ კონცეპტის შექმნა, რომელმაც დაპირისპირებულ მხარეთა ცნობიერებაში „კაცთა შორის მშვიდობა“ უნდა დაამკვიდროს. უახლეს ქართულ მწერლობას ომისა და მშვიდობის ფასი საკუთარ გამოცდილებაზე აქვს გააზრებული. მისგან დატოვებულმა ფსიქო-ემოციურმა შედეგებმა შექმნა რეალური სურათი, სად გადის ჩვენი ჰუმანიზაციის ზღვარი. ამ თვალსაზრისით, უახლესი ქართული მწერლობა მეტად საინტერესო მოვლენაა და ტრადიციულთან ერთად პოსტკონფლიქტურ პერიოდში მკაფიოდ მონიშნავს თავის სათქმელს. ღირებულებათა გადაფასებისა და ახალი წესრიგის დამყარების ყველა მცდელობა უშედეგო იქნება იმ სათქმელის გარეშე, რომელიც მშვიდობის დიდაქტიკას ეფუძნება და ქართული კულტურისთვის უაღრესად ორგანულია.

ომის თემა ქართულ მწერლობაში ჩვენი ქვეყნის ინტელექტუალურ ნაწილს მსჯელობისათვის ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის დასაწყისში განაწყობდა. ტიციან ტაბიძე ერთ-ერთი პირველია, რომელმაც აღნიშნული საკითხი ჯერ კიდევ 1915 წელს გაიაზრა თავის წერილში „ომის თემა ქართულ მწერლობაში“. წინასწარმეტყველურია მისი სიტყვები: „ომისთვის არც ერთ ხალხს ისეთი და საგმირო პოემა არ დაუწერია, როგორც ქართველს და ამ პოემის ეპილოგი ჯერ კიდევ დაუწერელია, ჯერ კიდევ ელის ქვეყანა ახალ სასწაულებს“ (ტაბიძე 1966: 6).

არაერთ წერილს უძღვნის ომის თემას გრიგოლ რობაქიძეც. იგი ვრცლად საუბრობს მის ესთეტიკაზე, „ომის ფსიქოლოგიის“ გამოხატვაზე ხელოვნებასა და მწერლობაში. გრიგოლ რობაქიძე შენიშნავს, რომ ნამდვილი მწერლები „ომისას წინ წამოსწევდნენ სიყვარულისა და მშვიდობის მომენტს“ (რობაქიძე 2014: 157).

მეოცე საუკუნის 90-იან წლებში საქართველო აღმოჩნდა სამარ ვითარებაში და მისგან მიყენებული სულიერი ტკივილი ბუნებრივად აისახა მხატვრულ ტექსტებში. ინგა მილორავა აღნიშნავს: „...მათი შეფასება დოკუმენტური, ისტორიული, პოლიტიკური თვალსაზრისით

მრავალმხრივ აუცილებელია და შესაძლოა, ყველაზე მეტად სწორედ მხატვრულ ტექსტში ტრანსფორმირებულმა ტკივილებმა, გრძნობებმა, ფიქრებმა მოჰყვინონ ნათელი არა მარტო მათ ჭეშმარიტ არსს, არამედ გამოიკვეთოს სამომავლო პერსპექტივებიც. სიტყვის ძალა დიდია, მხატვრული სიტყვისა კი – განუზომელი.“ (მილორავა 2019:175).

შეიძლება ჩაითვალოს, რომ თანამედროვე ქართულ მწერლობაში ჩამოყალიბებული ომისა და მშვიდობის პარადიგმა იმ „სასწაულთა“ რიგშია, რომელზეც ტიციან ტაბიძე მინიშნებდა. თითქმის საუკუნის მერე, 33 თანამედროვე ქართველი მწერლის (2000-2021) მხატვრული ტექსტები, მიუხედავად საქართველოსთვის დამდგარი დრამატული შედეგებისა, კარგად ასახავს ქართველი ერის განწყობას მშვიდობის იდეის მიმართ. ქართველი მწერლები იმარჯვებენ შურისძიებასთან ბრძოლაში. ეს არის საფუძვლიანად გადააზრებული, გულწრფელი მხატვრული რეფლექსია ომისა და მშვიდობაზე. ქართულმა მწერლობამ უერთგულა მშვიდობის იდეას და არ დაუშვა შურისძიებისკენ მოწოდების შესაძლებლობა. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზეთის კონფლიქტის განახლებას არასოდეს დაუტოვებია ჩვენი სამწერლობო სივრცე, დროთა განმავლობაში ამ თემის განახლება, თანაც ახალი რაკურსით, სულ უფრო აქტუალური ხდება, რადგან ვნებათა ღელვა იმ კალაპოტში ჩადგა, სადაც მშვიდობის პარადიგმა ნორმად მიიჩნევა და ალტერნატივა არ გააჩნია.

წიგნის ყდაზე ამოტვიფრულ მოწოდებაში „ვილაპარაკოთ!“ თავს იყრის ამ უნიკალური პროექტის მთავარი მიზანი და ამოცანა – წლების განმავლობაში, ფიქრებში გამოტანჯულმა დიალოგის სურვილმა და მნიშვნელობამ მწერლობაში უნდა მოიყაროს თავი. შემოქმედთა განზრახვა, როგორც ყოველთვის, ლაკმუსის ქალაქის მისიას ასრულებს იმის გასააზრებლად, თუ რა ხდება ჩვენს ცნობიერებაში. წიგნის სათაურად გამოტანილი მოწოდება მკრებელობითია – მშვიდობის იდეა შეუცვლელია და ამის გასააზრებლად საქართველომ არაერთხელ გაიარა გოლგოთის გზა, ნახა ომი – კაცობრიობის ყველაზე ცუდი გამოცდილება. ბისმარკის მოსაზრება, რომ „ომი ხალხის სიბრძნით უნდა დაიდლოს“ – მისაღებია, თუმცა შევნიშნავთ, რომ ხალხის სიბრძნე სწორედ კულტურაში პროექტირდება – აქ გადის ერის ჰუმანიზაციის ნიშნული და მას შეუძლია განაღმოს სიძულვილით დანაღმული ველი, მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის მოგვარების იდეალური ფორმულა ჯერ კიდევ არ არსებობს.

წიგნის იდეისა და კონცეფციის ავტორი ახალგაზრდა მწერალი ირაკლი შამათავაა. როგორც თავად აღნიშნავს, იგი იმ თაობას წარმოადგენს, რომელიც „ომმა ერთ დღეში გაზარდა“. მან თავისი „შინ“ ენგურის ხიდზე, გამშვები პუნქტის მიღმა დატოვა და სიმბოლურია, რომ ეს მრავალმნიშვნელოვანი გზავნილი სწორედ 33 წლისამ – „ქრისტეს ასაკში“ გააკეთა. უფრო ადრე, ახალგაზრდა ავტორმა თავისი წიგნით – „გამშვები პუნქტი“ საზოგადოებას სარწმუნო არგუმენტი მიაწოდა ამ მისიის

მზაობისთვის. ამ პროექტის დასრულების შემდეგ წიგნის იდეისა და კონცეფციის ავტორმა ერთ-ერთ ინტერვიუში აღნიშნა, 33 წლის მანძილზე ამაზე კარგი საქმე ალბათ არც გამიკეთებია! ამ წიგნით უპირველესად დავიბრუნებთ ერთმანეთს, უარს ვიტყვით ხიდჩატეხილობასა და წყენაზე. მჭირდება იმის რწმენა, რომ საერთო ეროვნულ საქმეს ვაკეთებთო.

საქმე უდავოდ ეროვნულია და იგი უპირველესად არა მხოლოდ ქვეყნის ტერიტორიულ, არამედ სულიერ აღდგენას უკავშირდება. პროექტის იდეის ავტორმა და მონაწილეებმაც ზუსტად იციან ამ მაორგანიზებელი დებულების ფასი. ასეთი შეგნების მასტერკლასია წიგნის რედაქტორების – ინა არჩუაშვილისა და ირაკლი შამათავას, პროექტის კონსულტანტის – ირმა ბერიძის, მხატვარ-ილუსტრატორის – მამუკა ტყეშელაშვილის, დიზაინერის – თამაზ ჩხაიძის შრომა. წიგნმა თავისი სტრუქტურით, დიზაინით, მხატვრობით მთავარი გზავნილის აღსაქმელად უაღრესად კომფორტული გარემო შემოგვთავაზა. იდეალური სააზროვნო სივრცის შექმნისთვის გამომცემლობა „ინტელექტმა“ ჩვეული ხელწერით იბრუნა, რომელიც ამ გუნდს ზოგადად ახასიათებს – არა მხოლოდ კომერციული „გზნებით“, არამედ ეროვნული კულტურისა და ცნობიერების სასარგებლოდ მოეკიდოს საქმეს.

პროექტის მნიშვნელობა სცდება ლიტერატურულ ტექსტს. მწერლობის – საზოგადოებრივი ცნობიერების ამ ფორმის არსებობა ჩვენი ნაციონალური ყოფისგან განყენებულად წარმოუდგენელია, ვინაიდან, ოთარ ჭილაძის თქმით, ჩვენ არასოდეს მივეკუთვნებოდით იმ ბედნიერ ერთა რიცხვს, რომელთაც სამშობლოს თავისუფლება და ერთიანობა არ ეოცნებება. ამდენად, მნიშვნელობა ასეთი პროექტებისა კარგად უნდა იყოს გააზრებული. ეს წიგნი სცილდება ჩვეულებრივი ლიტერატურული გამოცემის ფარგლებს, მას სამშვიდობო გზავნილის ფუნქციაც გააჩნია.

პროექტის მნიშვნელობაზე საუბრისას როსტომ ჩხეიძემ სოციალურ ქსელში აღნიშნა: „33 ამბავი აფხაზეთზე – უმნიშვნელოვანესი იქნება გადამწყვეტი მოლაპარაკების საწინდრადაც. შემთხვევითია ვითომ, მაინცდამაინც 33 ამბავი რომ უნდა თავმოყრილიყო? იქნებ წინასწარგანზრახვით, იქნებ იდუმალი კანონზომიერებით, ეს სულერთია. ამბავი ოცდაცამეტია და წარმოგვიდგება სიმბოლურ სურათად – თითო ნიმუში მაცხოვრის მიერ დადენილი სისხლის გაგრძელებად რომ აღიქმება, დიდ ტკივილებში გამოტარებულ სისხლის წვეთებად, ხელშესახებ შეგრძნებად იმისა, ეს ტრაგედია კვლავაც რომ გრძელდება და არც არასოდეს მოთავდება, თუკი გაწყვეტილი ძაფები არ აღდგება და აფხაზეთის მხარე კვლავაც განუყოფელი ნაწილი არ შეიქნება საქართველოს სახელმწიფოსი – აფხაზთა ერთადერთი გადამრჩენისა რუსული წყალდიდობისაგან“.

წიგნში „ვილაპარაკოთ – 33 ამბავი აფხაზეთზე“ თავიანთი ხმა გააერთიანეს არა მარტო ცნობილმა მწერლებმა, მასში მკითხველს ბევრი საინტერესო „აღმოჩენაც“ ელოდება, რაც ცხადყოფს, რომ ქართული

მწერლობა ჩვენი კულტურული სივრცის უპირობო ლიდერია. თანაც, მას ყოველთვის მოეპოვება რესურსი არა მხოლოდ ნაციონალური კულტურის, არამედ მსოფლიო კულტურული სივრცის სასარგებლოდაც, ვინაიდან ომი ტრანსნაციონალური მოვლენაა.

90-იან წლებში, როცა ჩვენი ნაციონალური ყოფა მესიანიზმის, გამორჩეულობის იდეით იყო შთაგონებული, ეროვნული ენერჯის ბევრი გამოვლინება უცნაურად დაემთხვა გარე მტრის სცენარსა და სურვილებს. ენგურის ხიდს მიღმა დარჩა ის საქართველო, რომლის გადარჩენის მისია დღეს ენგურს გამოღმა დარჩენილებს ეკუთვნის და ამის გათავისების აუცილებლობა დამატებით განსჯას არ საჭიროებს. აღნიშნული გამოცემის იდეაში ცალსახად იგრძნობა წარსულის გადასინჯვის გულწრფელი სურვილი, რადგან ამის გარეშე საუბარი ვერ შედგება. ამ სტრატეგიაში, რომელიც არ არის ხელოვნური, ინახება გადარჩენის უნიკალური კოდი, რომელმაც ამ პროცესში სერიოზული როლი უნდა ითამაშოს. პროექტის მონაწილე ყველა მწერალი თითქოს „ეზოთერული“ ცოდნის მფლობელია, რომელმაც ომში „გამარჯვების“ კონტექსტი და ეიფორია რეალური მნიშვნელობით დატვირთა – ამ ომში გამარჯვებული არავინაა და სხვა, პირიქითა მოცემულობაშიც არავინ იქნებოდა. ამდენად, წიგნში თავმოყრილი ყველა ნარატივი ომსა და მშვიდობაზე, სანდო, რაციონალური არგუმენტია დიალოგის მნიშვნელობის გასააზრებლად. დიალოგის აღდგენის არაპოლიტიკური ასპექტები კულტურაში ინახება და ეს წიგნი ნამდვილად შეიძლება ჩაითვალოს ამ მნიშვნელობის წარმატებულ მანიფესტად. წიგნის ავტორები: ნაირა გელაშვილი, გურამ ოდიშარია, ირაკლი სამსონაძე, ვახტანგ კომახიძე, თამარი ფხაკაძე, ბექა ქურხული, ნინო გუგეშაშვილი, დათო ქარდავა, ირაკლი კაკაბაძე, კობა ცხაკაია, ირაკლი ლომოური, ნინო სადღობელაშვილი, მიხომოსულიშვილი, ილია ჭანტურია, მანანა მენაბდე, გელა ჩქვანავა, დათო ტურაშვილი, კოტე ჯანდიერი, მარინა ელბაქიძე, რეზო თაბუკაშვილი, თეონა დოლენჯაშვილი, შორენა ლებანიძე, ბესო პაპასქუა, ნანა აკობიძე, ლადო კილასონია, მანანა დუმბაძე, ანდრო ბუაჩიძე, მარიანა ნანობაშვილი, ბესო ხვედელიძე, თეა თოფურია, ირმა მაღაცაძე, ბესო სოლომანაშვილი და მაკა მიქელაძე ჰყვებიან ომზე, რათა „კაცთა შორის მშვიდობა“ დაიბრუნონ.

„რაც უფრო მცირერიცხოვანია, მით უფრო მძიმე ჯვარი ყოფილა ამ ხალხის შვილად ყოფნა“ – ეს ფრაზა ნაირა გელაშვილის 1989 წელს დაწერილი რომანიდანაა „პირველი ორი წრე და ყველა სხვა“. წიგნში შეტანილია ფრაგმენტი რომანიდან „გუნდა აკაბა“. მემატანის სიზუსტითა და წინასწარგრძნობით შექმნილ ამ მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა დიდია და იგი უპირობოდ ადასტურებს, თუ რატომ უნდა შეინარჩუნოს მწერლობამ თვითგანსჯის ვალდებულება. ნაირა გელაშვილმა და გურამ ოდიშარიამ პირველებმა გაბედეს და აფხაზეთის ომის შემდგომ, ტკივილითა და მრისხანებით დანადმულ სოციუმს შეახსენეს სულიერი კათარზისის აუცილებლობაზე. მაშინ, როცა ჯერ კიდევ მაღალი იყო შურისძიების მუხტი

და ნემეზიდას მახვილი ეკიდა კონფლიქტით, დევნილობის ტკივილით დაზაფრულ ქვეყანას, გურამ ოდიშარიას და ნაირა გელაშვილის მშვიდობის იდეის მსოფლმხედველობრივ სტრუქტურაზე აგებულმა მხატვრულმა ტექსტებმა მყარად განსაზღვრეს მათი შემოქმედების არქიტექტონიკა. ეს იყო კულტურის მათორგანიზებელი ფუნქციისა და ეროვნული სულიერი ორიენტირების კარგი სინთეზი. მიუხედავად იმისა, რომ მათი სიტყვა ყოველთვის არ შეისმინებოდა, ემოციათა დასაცხრომად მიმართული მწერლების ენერგია ძლიერი აღმოჩნდა. ამ პროცესის სირთულეებზე ნაირა გელაშვილი აღნიშნავს: „დღესაც მთელი საზოგადოება აიყალყება, თუკი მწერალმა გახედა და რაიმე მოვლენაზე თავისი აზრი გამოთქვა, თუ არ დაეთანხმა უმრავლესობის შეხედულებას და რწმენას, „ხალხის მტრის იარლიყი“ მზად არის“ (გელაშვილი 2016: 563).

გურამ ოდიშარიას ლიტერატურული გარჯა ჩვენი სიმშვიდისა და მორღვეული კავშირების აღსადგენად შეუფასებელია. ის იდეალური სულიერი მოთხოვნილებების შემოქმედია და მისი რომანების წარმატებებს საქართველოსა და საზღვარგარეთ სწორედ ეს განაპირობებს. წიგნში შეტანილია მისი ერთ-ერთი ადრეული მოთხრობა „მისიშვილი“, რომელიც აფხაზურ ენაზეც არის თარგმნილი. სამშვიდობო დიალოგის თვალსაზრით, იგი მართლაც იღბლიან დასაწყისად შეიძლება ჩაითვალოს, რადგან მალე მას კვალში ახალგაზრდებიც ჩაუდგნენ და ეს სამშვიდობო მისია ამ წიგნის 33 ამბავში განსხეულდა, ახალმა თაობამ ომამდე, ომისდროინდელ და პოსტკონფლიქტურ პერიოდს მხატვრულ ქსოვილი ისე მოარგო, რომ ნამუსიანად გადაიაზრა ამ კონფლიქტის ტრაგიზმი და ომის დისკურსი მშვიდობის ძიების ინსტრუმენტად აქცია.

წიგნის ყველა ავტორმა იცის იმის ფასი, რასაც მოგვითხრობს. ომის ყოველი ანაბეჭდი, მეხსიერებაში შენახული ყოველი კადრი კათარზისის ფუნქციას ასრულებს, რათა ადამიანებმა არასოდეს განიზრახონ მიბრუნება იქ, „სადაც ბედისწერა თავის ულმოხელ პარტიას გვეთამაშება, ყველაზე მუხთალსა და საზარელს, დღემდე ვერ ვხვდები, რა კანონები აქვს ომს და რატომ იკვებება მისი ბნელი, გაუმადლარი სხეული უმწეო, უდანაშაულო ადამიანების სისხლით“ – ამბობს თეონა დოლენჯაშვილის გმირი მოთხრობიდან „გზაზე“ (დოლენჯაშვილი 2019: 330).

წიგნში შეტანილი ყველა მოთხრობა რეალურ ამბავს ეყრდნობა; იგი უშუალოდაა განცდილი, ნანახი და ტექსტის მხატვრულ მეტამორფოზებს ესაძირკვლება. ნამდვილია ომისდროინდელი და მისი შემდგომი ყველა შეგრძნება. ყველაზე მნიშვნელოვანი კი ის არის, რომ ომის ცოდვა-მადლის ამ უზარმაზარ პანოში გარკვევით იკითხება „ადამიანად“ დარჩენის უზარმაზარი სურვილი. ეს არის ღია დუელი ძალისა და მშვიდობის დიქტატს შორის. „თურმე შენც გჭირდება ვიღაც... და სანამ ამას აღმოაჩენდე, გინდა მოსპო ყველა, ვინც შენთვის შეიძლება გახდეს ის ვიღაც... რადგან თუ გახდა, მაშინ შენს ომს, საკუთარ, პირად ომს ვეღარ

გააგრძელებ... სიმულვილი არ გეყოფა“ – ფიქრობს ირაკლი ლომოურის გმირი მოთხრობიდან „მიველ, ვნახე“ (ლომოური 2019: 165).

წიგნში შესულ რამდენიმე მოთხრობაში მოჩანს საღვთო ისტორიის სიუჟეტების სიმბოლური გააზრებისა და ინტერპრეტირების სურვილი. მიხომოსულიშვილის მოთხრობებში „არღარაეცივლოს მამალსა“, პერსონაჟი „ყუმბარებით გადათხრილ ტრასაზე“ და სისხლით გაჟღერებულ სასტიკ რეალობაში უცნაური ძალისხმევით დაემებს ადამიანთა დაახლოების მიზეზს. სახარება ადამიანების სიცოცხლის თანამგზავრია, მაგრამ არიან ადამიანები – მისი ცოცხალი სახე. სიკეთისა და ბოროტების განწვალების ჟამს ისინი ქმნიან „სიკეთის“ მიწიერ მეტაფორას. განსაკუთრებით მაშინ, „როცა ლულებიდან სიკვდილი იმზირება“. თამრი ფხაკაძის გმირი მოთხრობიდან „ჯიმი... ჩემი ჯიმიშერა“ ამ ადამიანთა რიგშია, ის იმარჯვებს სიკვდილზე, რადგან „იმ ავტომატების კაკანში, იმ ჰაუბიციების გრიალში ჩიტის ჭიკჭიკს გაიგონებდა... იმ კვამლში და დენტის ხრჩოლში, იმ ცეცხლში და გენიაში მზის ჩასვლას დაინახავდა ზღვაში“ (ფხაკაძე 2019: 70).

ბესო ხვედელიძის პერსონაჟი უცხოელია, მისი თვალთ დანახული ომი თავისუფალია „მხარეების“ ტენდენციურობისგან და მან იცის, რომ „ომი მაინც სიცოცხლის ღირსეული მტერია“ („თავის გემო“). მოთხრობის მთავარი გმირი მუდმივად გრძნობს პირში თავის გემოს, ტექსტში ეს მეტაფორაა „ადამიანების ხრწნადი სურვილების – ერთმანეთი გაანადგურონ“ (ხვედელიძე 2019: 423).

აღსანიშნავია, რომ წიგნის ავტორთა უმეტესობა მხატვრულ ტექსტებზე მუშაობისას საკუთარ გამოცდილებას ეყრდნობა. ეს მოცემულობა თხრობისათვის მართალი, შთამბეჭდავია და ავტორის მიმართ განსაკუთრებულ ნდობას აღძრავს. გელა ჩქვანავამ, მიხომოსულიშვილმა, ბექაქუჩუხულმა, ბესოსოლომანაშვილმა – ჯერ კიდევ უწვევრულმა ჭაბუკებმა „იარეს ნაღზე“ და მძაფრი შეგრძნებები ისახსოვრეს, რათა მოგვიანებით ბევრი ეფიქრათ ამ „მძიმე სათქმელზე“. მათი თხრობა დინამიკური და ენერგიულია. აქ თითქოს ამოსუნთქვის საშუალება არ არის. მკითხველი ერთი წუთითაც ვერ ტოვებს მძაფრი შეგრძნებებით დამუხტულ მათ მხატვრულ სივრცეს. ბევრისთვის იგი ძალიან რეალური, მტკივნეულად ნაცნობია. ტექსტის ყოველი პასაჟი დამნაშავე ომის საბრალდებულო დასკვნაა და მკითხველს უცნაურ შევებას აგრძნობინებს, თითქოს სწორედ ის ვიღაც – უხილავი, აბსტრაქტული იყოს დამნაშავე და არა აფხაზური ან ქართული მხარე. ეს შეგრძნებები ავტორის დამსახურებაა ზოგადად, ყველა თხრობა ამ წიგნში იმ მნიშვნელობით არის დატვირთული, რომელმაც მომავალში ომის პრევენცია უნდა მოახდინოს.

წიგნში თავმოყრილ ყველა ტექსტში ერთი სურვილი მყოფობს – კონფლიქტი, რომელიც იმ საბედისწერო დროს ადამიანების სულსა და გონებაში დაიწყო, უნდა ჩაქრეს და არ განმეორდეს. ყველა ნარატივის დრო აქ ამ სურვილს ემორჩილება და პირობითად იგი ასე შეიძლება დავყოთ: კონფლიქტამდე, კონფლიქტის დროს და კონფლიქტის შემდეგ. მანანა

მენაბდემ („ამაფშა და ბესლეთს შორის“), მანანა დუმბაძემ („დიმკა“), დათო ტურაშვილმა („ტატაშ მარშანი“) წარსულიდან ყველაზე საუკეთესო ამოკრიბეს და აქ მოუყარეს თავი. მეხსიერებაში ღრმად ჩაღეჭილი ეს ამბები მოსვენებას არ აძლევს არც ამ ომში „გამარჯვებულს“ და არც „დამარცხებულს“. ნინო გუგეშაშვილის მოთხრობის „ორი კენჭი, ანუ აქ იყო ჩაკ ბერი“ პერსონაჟი ომამდე გრძნობს კონფლიქტის შავბნელ მეტაფიზიკას და არ აღიარებს მის „პატრიოტულ“ მნიშვნელობას. აფხაზ ჭაბუკ ფარნას არ უნდა ომი, მისი იარაღი მუსიკაა. როცა თანამემამულეები დაამუნათებენ, ახლა ვაჟკაცი ავტომატით უნდა იბრძოდესო, „ფარნამ აიღო იარაღი – როცა ქალაქში ყველა ისროდა – აიკიდა გიტარა და ქალაქის პარკში წავიდა დასაკრავად“. ასე გამოხატა ხელოვანმა პროტესტი დაპირისპირებულთა ქალაქში (გუგეშაშვილი 2019: 88).

სამწუხაროდ, თვითგამორკვევის არეულ მდინარეში ფარნასნაირი ადამიანების ხმა ძალზედ მინორული აღმოჩნდა და არავინ გაიგონა. როცა სოხუმში მოვიდა ომი, დადგა მანანა ანუას ტყვეობის ორმოცდათორმეტი დღე. შორენა ლებანიძის „მანანა ანუა – ტყვეობის ორმოცდათორმეტი დღე“ მხატვრულ-დოკუმენტური თხრობაა, იგი რეალურ ამბავზეა აგებული. „ადრე მეგონა, რომ ომს შინაარსი არ აქვს. მასზე თანმიმდევრულად ვერაფერს მოგყვები... მერე კი უეცრად აღმოაჩენ, რომ ერთი მრავალთავანი კი არა, ამბის გამირი ხარ, მთავარი პერსონაჟი“ („მანანა ანუა – ტყვეობის ორმოცდათორმეტი დღე“). ირმა მალაციძე („გუნდა“), ვახტანგ კომახიძე („სიყვარულის და დახვრეტის ფრაგმენტები“) ადამიანობის უნივერსალურ მატთანედ აქცევენ კეთილშობილების, რაინდობის, ერთგულების ისტორიას. ეს ისტორიები ყველაზე ძლიერი და ამავედროულად გულ-წრფელი არგუმენტია, ისეთივე, როგორც დათო ქარდავას მოთხრობის პერსონაჟის, ომში დაქვრივებული აფხაზი ქალის – ესთერის სურვილი: „არაფერი მინდა, უბრალოდ არ მინდა, რომ მოგკლან, არ მინდა, გესმის?!“ („ქვრივი ქალის მუცელი“). ამ ომში არც პროფესიონალმა იცის „საზღვრები, სადაც მთელი მისი ცხოვრება ჩაეტია“ (მარიანა ნანობაშვილი „პროფესიონალი“), რადგან ძმათამკვლელ ომში სამხედრო ხელოვნებაში ვერ დაოსტატდები.

ომის ნარატივი სიყვარულის გარეშე სრულფასოვანი ვერ იქნება. წიგნში შესულია ნანა აკობიძის მოთხრობა „ციცინათელები“. ავტორი მშვენიერების, სიყვარულის მარადიულობის განცდას ისე ოსტატურად აახლებს, თითქოს რაღაც ღროთ გადაფარავს ომის მრუმე პეიზაჟებს და მწერლობის ერთ-ერთ მისიას აღასრულებს.

სოხუმელი მწერლის თეა თოფურის მოთხრობაში „შატალო“ სკოლის მოგონებებთან განსაკუთრებული კავშირიც სრულიად ბუნებრივად იკვეთება, რადგან ყველაფერი, რაც სოხუმს უკავშირდება, უკვე სხვანაირად იკითხება – შატალო, თანაკლასელის სიკვდილი და ცეცხლმოკიდებული პალმა – მშობლიური ქალაქის უკანასკნელი კადრი.

უნდა აღინიშნოს, რომ პოსტკონფლიქტური პერიოდი ცალკე გააზრების თემაა ქართულ მწერლობაში. მძიმეა ომით მიყენებული მორალური, ფსიქოლოგიური და მატერიალური ზარალი. პოსტკონფლიქტურ რეალობასთან ადაპტაციისას ის ღირებულებები ფერმკრთალდება, ცოტა ხნის წინ მნიშვნელოვანი რომ გვეგონა და ჩვენს ცნობიერებაში ემოციათა დაცხრომის, სულიერი კათარზისის ფამი დგება. „33 ამბავში“ ამ განცდებიდან ქართველი მწერლების საუკეთესო მასტერკლასია ამოკრებილი. რელიიზმი აქ მთავარი რიზომაა, რომელიც მხატვრულ ტექსტში აგრძელებს სიცოცხლეს. ნინო სადღობელაშვილის „ბამბაზიის სამოთხე“, ბესო პაპასქუას „ბარათის მცველი“ მძიმე მემკვიდრეობის ამბავზეა, მაგრამ ამ ქაოტურ სამყაროშიც ადამიანი მაინც რჩება სიკეთის საჭეთმპყრობელი და წინააღმდეგობას უწევს ადამის ცოდვათა აღსრულებას. სწორედ ასეთ დროს მწერლობას არ უნდა გამორჩეს არცერთი ასეთი ფაქტი, არცერთი გაელვება ადამიანურობის ამ ისტორიიდან. ბესო პაპასქუას „ბარათის მცველი“ იმ მეომართა შორისაა, ვინც გადარჩა, მაგრამ ომის დეტალებს არასოდეს იხსენებს. ნამდვილი მეომარი, „ვალადაროვკელი მუჟიკი, ტურბაზის ბირჟის დაფასებული წევრი“, რომელმაც ნახა „ზღვისპირა კარნავალის დასასრული“ – დუმს და ახლა თავგამოდებით იცავს ერთადერთ ძველ ალბომს, რომელიც აფხაზეთიდან დევნილი ყველა ოჯახის „გადასარჩენ ნივთთა აუცილებელ სიაში“ იყო. „ეს ალბომები ჩვენი უახლესი მეხსიერების ჩიპებია“ – ამბობს მწერალი. ამ ალბომებმა საკუთარი თავის დავიწყებისგან უნდა დაგვიცვან. ვეტერანის დუმილიც სიმბოლურია, ყველაზე სრულყოფილი მეტაფორაა შინაგანი პროტესტის გაურკვეველი ომის მიმართ, რომელიც არ უნდა მომხდარიყო. ომის შემდგომ „გამარჯვებულები ოდესღაც, კანონზომიერად მივლენ კობა ცხაკაიას მოთხოვნის პერსონაჟის – აფხაზეთის „ეროვნული გმირის“, დეკუტატ ფედერიკო ბუტბას შეგრძნებებამდე. მისი სამყარო „უკუნეთში კიდეა“ და კითხვა: „ფედერიკო ბუტბა! ცხოვრობ, ხარობ, გრიალებ, სხვებს თავზე აზიხარ, რატომ? რა გაგიკეთებია კარგი? ისეთი რამაც შენი ერი, შენი ქვეყანა, კაცობრიობა უკეთესი გახადა?“ – მისთვის განაჩენია. ფედერიკო ბუტბასთვის ერთადერთი ხსნა იმაზე ფიქრია, რომ „ერთხელაც დადგება ის დრო, როცა გადამწვარი სახლების პატრონებთან ერთად ჩამოჯდება მუხის ჩრდილში, გახედავს ზღვის უკიდევანო სივრცეს, მოწრუპავს ყავას, ზოგჯერ ღვინოსაც, და ადამიანურად დაისვენებს... მოისვენებს“ (ცხაკაია 2019: 151).

აღსანიშნავია, რომ უახლეს ქართულ მწერლობაში ომის ესთეტიკა ტრანსფორმაციას განიცდის. როგორც ცნობილია, გააზრებები ომის ესთეტიკაზე იძებნება გრიგოლ რობაქიძესთან, ფ. დოსტოვესკისთან, მიგელ დე უნამუნოსთან, ნ. ბერდიაევთან. გრიგოლ რობაქიძე სისტემატურად ეხებოდა ომისა და კულტურის ურთიერთმიმართების საკითხს. მათი ნაწილი იბეჭდებოდა იმდროინდელ რუსულ პრესაში და იგი მატიაწეა კულტურის გაბრძოლებისა ომის წინააღმდეგ. თუმცა შიგადაშიგ მაინც

იგრძნობა აღტაცება „ბატალური ხელოვნებით“. „ომი, როგორც სუფთა ადამიანური მოვლენა ვერ ჯდება იმ რთული აპარატის ფაქიზ ნორმებში, რომლის სახელია ადამიანური ცნობიერება. ცნობიერების თვალსაზრისით, ომი არის სტიქიის სიგიჟე და ადამიანთა უგუნურება“ (რობაქიძე 2014: 157), – წერს იგი, თუმცა იქვე აღიარებს ომის ესთეტიკის არსებობის ფაქტს ხელოვნებასა და მწერლობაში: „ბატალური ხელოვნების მორალური ჩიხი მხოლოდ ლიტერატურით გადაიფარება“ (რობაქიძე 2014: 157)

როგორც ვხედავთ, ქართულ მწერლობაში წინაპირობები სამშვიდობო ნარატივისთვის ყოველთვის არსებობდა, თუმცა 21-ე საუკუნე თავის გამორჩეულ შტრიხს შემატებს ამ ტრადიციულ ხედვას. თანამედროვე ქართულ მწერლობაში ჰეროიზმი თანდათან სცილდება ნარატივს და ამის მიზეზი არ გახლავთ ის, რომ ქვეყნის დაცვის სურვილი იკლებს, არამედ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ყველა მიდის დასკვნამდე – ეს იყო ომი, რომელიც არ უნდა მომხდარიყო და გამარჯვების ეიფორია ყალბია. ამას ადასტურებს მხატვრულ ტექსტებში ირონიისა და გროტესკის სიუხვე. როგორც ცნობილია, პოსტმოდერნიზმის ეპოქაში ირონია „მაკორექტირებელი ხერხია“ (ოსკარ უაილდი) და იგი არავის დაცინვას არ ისახავს მიზნად. ასეა „33 ამბავშიც“, ირონია აქაც ხერხია, რათა აღიწეროს ომი, როგორც ადამიანის მანკიერი შესაძლებლობების ასპარეზი. თანამედროვე ავტორებთან წაშლილია ზღვარი ფილოსოფიასა და ირონიას შორის. „ომი სუპერსტრესული სიტუაციაა, ადამიანებს სჭირდებათ, რომ დაინახონ, რა შესაძლებლობები აქვთ, რომ შეუძლიათ გმირები იყვნენ, ან პირიქით, დაინახონ როგორი ნებვები არიან“ (ელბაქიძე 2019: 284).

როგორც ვხედავთ, პროექტი „33 ამბავი აფხაზეთზე“ უნიკალური საშუალებაა იმ ფიქრამდე მისასვლელად, რომ ამ ომში მხოლოდ დამარცხებულები არსებობენ, აქ არავინაა გამარჯვებული და მისი მონაწილეებისთვის შესაძლოა სწორედ ეს და მისი მსგავსი იდეის მქონე ლიტერატურული ტექსტები გახდეს მაორგანიზებელი. მთავარია, კულტურისესრესურსისწორადიყოსგააზრებული. დაბეჯითებითშიეძლეება ითქვას, თანამედროვე ქართულმა მწერლობამ უნაკლოდ შეინარჩუნა ის ტრადიციები, რომელიც ზოგადჰუმანურ საწყისებს ეფუძნება და ამყარებს მის პოზიციებს არა მხოლოდ ნაციონალური კულტურის, არამედ მსოფლიო კულტურული კონტექსტის თვალსაზრისითაც.

გამოყენებული ლიტერატურა

გელაშვილი 2016: გელაშვილი ნ., უნდა ენდოთ მემატთანეს, ლიტერატურული წერილები, ესეები. თბილისი, 2016.

მილორავა 2019: მილორავა ი., დაბრუნება სოხუმის გრძნობიერ ველში, XX საუკუნის 80-90-იანი წლების პოლიტიკური მოვლენები და ლიტერატურული დისკურსი, საერთაშორისო სიმპოზიუმის მასალები. შოთა

რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, თბილისი, 2019.

რობაქიძე 2014: რობაქიძე გრ., ომი და კულტურა. თბილისი, 2014.

ტაბიძე 1966: ტაბიძე ტ., ომის თემა ქართულ მწერლობაში, ტ. III. თბილისი, 1966.

შამათავა 2019: ვილაპარაკოთ – 33 ამბავი აფხაზეთზე, ირაკლი შამათავას რედაქციით. თბილისი, 2019.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/სანავარდო> (დამოწმება: 20.10.2021).

ინფორმატორები

მარინე მანანაძე 1954 წ., ექთანი, სოფ. სანავარდოს მკვიდრი.

იური მანანაძე 1949 წ., ეკონომისტი, სოფ. სანავარდოს მკვიდრი.